

COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

**РАДА ЄВРОПИ
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ**

ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

СПРАВА “СОВТРАНСАВТО-ХОЛДИНГ” ПРОТИ УКРАЇНИ

(Заява № 48553/99)

**Рішення
(щодо суті)**

**Страсбург
25 липня 2002 року**

Це рішення набуває чинності відповідно до умов, визначених статтею 44 § 2 Конвенції. У нього можуть бути внесені редакційні правки.

Чинне з 6 листопада 2002 року

У справі “Совтрансавто-Холдинг проти України”

Європейський суд з прав людини (четверта секція), засідаючи палатою у складі:

п. Г. Ресса, Головуючого,

п. І. Кабрала Баррето,

п. В. Буткевича,

пані Н. Ваджіч,

п. Й. Хедігана,

п. М. Пелонпе,

пані С. Ботучарової, суддів,
та п. В.Берже, секретаря секції,
після обговорення в нарадчій кімнаті 27 вересня 2001 року та 4 липня 2002 року,
постановляє таке рішення, яке було прийняте цього останнього дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа ґрунтується на заяві (№ 48553/99), поданої в Суд проти України російським підприємством “Совтрансавто-Холдинг” (далі - “заявник”) 11 травня 1999 року відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі - “Конвенція”).
2. Заявника в Суді представляє п. М. де Гійеншмідт, адвокат паризької колегії адвокатів. Український Уряд (далі - “Уряд”) представляє Уповноважений, пані В.Лутковська з Міністерства юстиції.
3. Заявник стверджував, що його справа не була розглянута справедливо та протягом розумного строку незалежним і безстороннім судом. Він також скаржився на відсутність відкритого слухання при розгляді його справи. При цьому він посилався на статтю 6 § 1 Конвенції.

Посилаючись на статтю 1 Протоколу № 1, заявник скаржився, що внаслідок реєстрації Луганським міським виконавчим комітетом незаконних рішень товариства “Совтрансавто-Луганськ” його акції були знецінені, у зв’язку з чим він втратив контроль над діяльністю та майном товариства “Совтрансавто-Луганськ”. Він також стверджував, що компенсація, яку він отримав внаслідок ліквідації підприємства “Совтрансавто-Луганськ”, не відповідала частині капіталу, яка була у його власності спочатку.

Посилаючись на статтю 14 Конвенції, заявник стверджував, що він є жертвою дискримінації з боку українських органів влади, які хотіли “захистити інтереси громадян України”, надаючи перевагу правам українського товариства на шкоду інтересам заявника.

4. Заява була призначена до розгляду четвертій секції Суду (стаття 52 § 1 Регламенту). Палата, на яку було покладено завдання розглядати справу (стаття 27 § 1 Конвенції), була сформована відповідно до статті 26 § 1 Регламенту.
5. Після слухання, присвяченого одночасно питанням прийнятності та суті заяви (стаття 54 § 4 Регламенту), рішенням від 27 вересня 2001 року Палата визнала заяву прийнятною.
6. Відповідно до статті 61 § 1 Регламенту рішення щодо прийнятності заяви було надіслане російському Урядові.
7. Як заявник, так і Уряд подали свої зауваження щодо суті справи (стаття 59 § 1 Регламенту).
8. 1 листопада 2001 року Суд змінив склад секцій (стаття 25 § 1 Регламенту), однак Палата колишньої четвертої секції, як вона існувала до цієї дати, продовжила розгляд заяви.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

9. Заявник, АТ “Совтрансавто-Холдинг”, - російське акціонерне товариство міжнародних перевезень, створене у 1993 році, що знаходиться у Москві.
10. В період з 1993 по 1997 рік заявник володів 49 % акцій українського відкритого акціонерного товариства “Совтрансавто-Луганськ”.

A. Рішення товариства Совтрансавто-Луганськ щодо збільшення статутного фонду та внесення змін до статутних документів і їх реєстрація Луганським міськвиконкомом

11. 3 січня 1996 року загальні збори акціонерів “Совтрансавто-Луганськ” прийняли рішення про внесення змін до статутних документів (статуту та інших документів) цього товариства та перетворили його у закрите акціонерне товариство. 23 січня 1996 року виконавчий комітет Луганська, муніципальний орган, відповідно до повноважень, наданих йому законом, зареєстрував це рішення.
12. 26 грудня 1996 року, 11 серпня 1997 року та 20 жовтня 1997 року генеральний директор ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” прийняв рішення про збільшення (кожного разу на третину) статутного фонду товариства та, як наслідок, про внесення змін до статутних документів. Ці рішення були зареєстровані Луганським міськвиконкомом 30 грудня 1996 року, 12 серпня 1997 року та 18 листопада 1997 року відповідно.
13. Внаслідок збільшення статутного фонду керівництво ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” отримало право одноособово керувати товариством та контролювати його майно. Частина статутного фонду, що знаходилась у власності заявника, зменшилась з 49 % до 20,7 %.
14. Відповідно до тверджень заявника з 1997 по 1999 роки частина майна ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” була продана різним підприємствам, створеним генеральним директором цього товариства.

B. Початок судового провадження за позовом заявника до ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та Луганського міськвиконкому.

15. 25 червня 1997 року заявник звернувся в арбітражний суд Луганської області (суд першої інстанції у цій справі) з позовом (справа № 70/10-98) до ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та Луганського міськвиконкому. Він наполягав на визнанні незаконними рішень щодо внесення змін до статутних документів вказаного товариства та рішення з реєстрації, прийняте виконавчим комітетом 23 січня 1996 року. Заявник стверджував, що всупереч вимогам чинного законодавства та статутних документів товариства “Совтрансавто-Луганськ” загальні збори акціонерів від 3 січня 1996 року були організовані без участі і без згоди представників “Совтрансавто-Холдингу”. Крім того, протокол не був підписаний всіма акціонерами. 4 серпня 1997 року арбітражний суд відхилив позов.
16. 9 вересня 1997 року заявник звернувся до голови арбітражного суду Луганської області з заявою про перевірку рішення від 4 серпня 1997 року в порядку нагляду. Ухвалою від 14 жовтня 1997 року заступник голови суду відхилив заяву.
17. 21 листопада 1997 року заявник звернувся в судову колегію Вищого господарського суду України з заявою про перевірку в порядку нагляду відповідного рішення.

Постановою від 6 березня 1998 року судова колегія Вищого арбітражного суду скасувала рішення від 4 серпня та 14 жовтня 1997 року на підставі того, що відповідні судові органи звернули недостатню увагу на обставини справи та аргументи заявника. Вона відправила справу на новий судовий розгляд в арбітражний суд Київської області (суд першої інстанції у цій справі), вказавши звернути особливу увагу на необхідність глибокого вивчення фактів справи та документів, наданих сторонами.

С. Період з січня по травень 1998 року

18. 16 січня 1998 року керівництво ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” направило Президенту України листа, в якому вимагало “взяти справу під особистий контроль”, а також “захистити інтереси України”. Листом від 3 лютого 1998 року Президент України дав вказівку Голові Вищого арбітражного суду “захистити інтереси громадян України”.
19. 1 лютого 1998 року загальні збори акціонерів “Совтрансавто-Луганськ” прийняли переглянута версію статутних документів товариства. 17 лютого 1998 року Луганський міськвиконком зареєстрував рішення.
20. Шифрограмою від 6 березня 1998 року голова Луганської обласної держадміністрації повідомив Президента України про те, що, незважаючи на його резолюцію стосовно захисту національних інтересів, Вищий арбітражний суд скасував рішення від 4 серпня та 14 жовтня 1997 року та відправив справу на новий розгляд, а це, на його думку, завдавало шкоду належному функціонуванню ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та інтересам України на користь Росії. Він вимагав від Президента України невідкладно втрутитись у справу з метою захисту інтересів українського підприємства та громадян України.
21. З 10 по 31 березня 1998 року Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України, державний орган, уповноважений контролювати діяльність акціонерних товариств, проводила аналіз діяльності ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”. 29 квітня 1998 року вона констатувала невідповідність чинному законодавству скликання загальних зборів акціонерів від 3 січня 1996 року та рішень, прийнятих внаслідок цього керівництвом товариства.
22. 19 травня 1998 року М.Т. (народний депутат України) закликав Президента України “захистити інтереси громадян України”. У той же день своєю резолюцією Президент України знову звернув увагу Голови Вищого арбітражного суду на необхідність захисту інтересів держави.

Д. Наступний етап судового розгляду

23. 20 травня 1998 року під час судового засідання п. Кравчук (суддя арбітражного суду Київської області, призначений розглядати справу) публічно відмовився вести провадження у зв'язку з сильним тиском з боку сторони відповідачів (ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та Луганського міськвиконкому). 21 травня 1998 року інший суддя був призначений розглядати справу.
24. 28 травня 1998 року Голова Вищого арбітражного суду направив голові арбітражного суду Київської області копію резолюції Президента України від 19 травня 1998 року з вказівкою взяти її до уваги при розгляді справи заявника.
25. 3 червня 1998 року заявник подав у арбітражний суд Київської області додатковий позов до ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та Луганського міськвиконкому (справа

- 13/10-98). Він наполягав на визнанні незаконними, по-перше, рішень про збільшення статутного фонду та внесення змін у статутні документи, прийнятих генеральним директором “Совтрансавто-Луганськ” 26 грудня 1996 року, 11 серпня та 20 жовтня 1997 року, по-друге, рішень про реєстрацію, прийнятих виконавчим комітетом 30 грудня 1996 року, 12 серпня та 18 листопада 1997 року, і, по-третє, реєстрацію виконавчим комітетом 17 липня 1998 року рішення про внесення змін до статутних документів, прийнятих загальними зборами акціонерів ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” 1 лютого 1998 року.
26. 9 червня 1998 року арбітражний суд Київської області зупинив розгляд справи № 13/10-98 до винесення рішення у справі 70/10-98.
27. Листом від 17 червня 1998 року заступник Голови Вищого арбітражного суду дав вказівку голові арбітражного суду Київської області “взяти відповідну справу під особистий контроль”.
28. 23 червня 1998 року арбітражний суд Київської області розглянув справу № 70/10-98 і відхилив позов заявника, встановивши своїм рішенням, що ні внесення змін до статутних документів ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” від 3 січня 1996 року, ні рішення про реєстрацію від 23 січня 1996 року не були незаконними.
29. 23 червня 1998 року суд розглянув справу № 13/10-98 і після встановлення законності рішень, оскаржуваних заявником, відхилив його позов.
30. 2 липня 1998 року заявник звернувся до голови арбітражного суду Київської області з заявою “в порядку нагляду” про перегляд рішень від 23 червня 1998 року стосовно справ № 13/10-98 та 70/10-98. Він, зокрема, зазначав, що відповідачі у справі порушили закон № 1576-ХІІ від 7 грудня 1990 року та постанову Кабінету Міністрів України № 276 від 29 квітня 1994 року, що регулюють діяльність акціонерних товариств та процедуру реєстрації рішень цих товариств. Одночасно він скаржився на відсутність відкритого судового розгляду у суді першої інстанції.
31. Двома ухвалами від 12 жовтня 1998 року заступник голови суду відхилив заяви, підтвердивши висновки суду першої інстанції.
32. 24 листопада 1998 року заявник звернувся в судову колегію Вищого арбітражного суду з заявою “в порядку нагляду” про перегляд відповідних рішень. Двома постановами від 12 січня 1999 року судова колегія Вищого арбітражного суду відхилила заяви стосовно справ № 13/10-98 та 70/10-98 на підставі тих же формулювань, що містилися в рішеннях суду першої інстанції.

Е. Період з січня 1999 по квітень 2000 року

33. У лютому 1999 року заявник звернувся в Генеральну прокуратуру України з вимогою втрутитися в арбітражне провадження у справах № 13/10-98 та 70/10-98 з метою гарантування законності цього провадження. Він також звернувся з проханням до Голови Вищого арбітражного суду внести протест “в порядку нагляду” з метою перегляду всіх рішень стосовно цих справ.
34. Листом від 26 лютого 1999 року начальник департаменту з арбітражного провадження Генеральної прокуратури України відхилив клопотання заявника, констатувавши, що участь представника держави не є необхідною при розгляді цих справ.
35. 8 червня 1999 року загальні збори акціонерів ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, організовані, за твердженням заявника, без його участі, прийняли рішення про початок процедури ліквідації товариства.

Ф. Відновлення судового провадження після внесення протесту

36. У квітні 2000 року Голова Вищого арбітражного суду вніс протест “в порядку нагляду” в президію Вищого арбітражного суду з метою скасування всіх рішень у справах № 13/10-98 та 70/10-98. Постановою від 21 квітня 2000 року президія Вищого арбітражного суду скасувала рішення від 23 червня, 12 жовтня 1998 року і 12 січня 1999 року та відправила справи № 13/10-98 та 70/10-98 в арбітражний суд Київської області на новий розгляд. У постанові вона констатувала, що рішення арбітражних судів були винесені без належного та глибокого розгляду фактів та аргументів сторін, висновки цих судів були суперечливими та передчасними, оскільки вони не взяли до уваги ні висновки Державної комісії з цінних паперів, що стосувалися численних фактів порушення керівництвом ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” положень чинного законодавства, ні вимоги законодавства, яке застосовується до реєстрації статутних документів акціонерних товариств; крім того, вона констатувала, що не було зроблено аналізу відповідності статутних документів ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” чинному законодавству.

Г. Проведення в арбітражному суді Київської області

37. Листом від 12 травня 2000 року голова арбітражного суду Київської області звернув увагу Голови Вищого арбітражного суду на той факт, що “постановою від 21 квітня 2000 року Вищий арбітражний суд скасував рішення арбітражних судів у справах № 13/10-98 та 70/10-98, які були прийняті протягом двох років”, і що “арбітражний суд Київської області вже виносив рішення з цього питання”. Він підкреслив, що “певні факти стосовно відповідної справи ставлять під сумнів безсторонність суддів суду під час розгляду цієї справи, а це може викликати передбачувані негативні наслідки”. Він звернувся з проханням до Голови Вищого арбітражного суду передати справи № 13/10-98 та 70/10-98 іншому суду з метою “гарантування об’єктивності і безсторонності судового процесу”.
38. Листом від 25 травня 2000 року Голова Вищого арбітражного суду відхилив клопотання голови арбітражного суду Київської області стосовно передачі справ № 13/10-98 та 70/10-98 іншому суду, встановивши відповідність постанови від 21 квітня 2000 року чинному законодавству.
39. 7 серпня 2000 року арбітражний суд Київської області розпочав розгляд справ № 13/10-98 та 70/10-98. Після аналізу документів, поданих заявником, та констатації факту ліквідації ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, він зобов’язав Луганський міськвиконком надати суду документи стосовно ліквідації ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та оригінали документів щодо реєстрації ЗАТ “Транс Кінг”, створеного на базі майна ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”. Він призначив нове слухання справи на 7 вересня 2000 року.
40. 7 вересня 2000 року арбітражний суд Київської області призначив нове слухання на 18 жовтня 2000 року, визнавши необхідність участі прокурора в процесі.
41. 25 жовтня 2000 року арбітражний суд Київської області після констатації необхідності додаткового вивчення матеріалів справ № 13/10-98 та 70/10-98 Генеральною прокуратурою України відклав слухання.
42. Рішенням від 23 квітня 2001 року арбітражний суд Київської області частково задовольнив позовні вимоги заявника, зобов’язавши ЗАТ “Транс Кінг”, правонаступника ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, повернути заявнику частину майна, яке йому належало у відповідний час, але відхилив позовні вимоги заявника до

Луганського міськвиконкому. Зокрема, суд визнав незаконність рішень генерального директора ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” від 26 грудня 1996 року, 11 серпня 1997 року та 20 жовтня 1997 року щодо збільшення статутного фонду товариства та внесення змін до його статутних документів, констатувавши, що відповідно до законодавства лише колегіальний орган товариства є правомочним приймати такі рішення. Він констатував також, що внаслідок прийняття цих рішень права заявника на керівництво ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та контроль за його майном були порушені і що компенсація, отримана заявником в результаті ліквідації ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, не була пропорційною частині статутного фонду у володінні заявника на момент реєстрації статутних документів цього товариства в січні 1996 року.

43. Ухвалою від 7 травня 2001 року державна виконавча служба Луганської області зупинила виконання рішення від 23 квітня 2001 року у зв'язку з поданням товариством-відповідачем заяви про перегляд рішення в порядку нагляду голові арбітражного суду Київської області.

Н. Рішення господарського апеляційного суду Київської області від 24 січня 2002 року

44. Внаслідок протесту Генеральної прокуратури України та за заявою “в порядку нагляду” ЗАТ “Транс Кінг” судова колегія апеляційного господарського суду Київської області (апеляційний суд у цій справі, запроваджений внаслідок реформи судової системи) судовим рішенням від 24 січня 2002 року скасувала рішення арбітражного суду Київської області від 23 квітня 2001 року в частині повернення майна заявникові та відхилила всі позовні вимоги останнього.

І. Проведення в Вищому господарському суді України

45. 25 лютого 2002 року заявник звернувся в судову колегію Вищого господарського суду України (запроваджений після реформи судової системи; колишній Вищий арбітражний суд) з касаційною скаргою про скасування рішення від 24 січня 2002 року.
46. Ухвалою від 2 квітня 2002 року судова колегія Вищого господарського суду відхилила скаргу заявника, не розглядаючи її по суті. Вона, зокрема, констатувала, що заявник не подав документів, які підтверджували б сплату державного мита за розгляд скарги. Вищий господарський суд повернув заявникові суму, яку останній сплатив в якості державного мита, і зазначив, що після виконання відповідної формальності заявник може знову подати свою скаргу.
47. Заявник подав нову касаційну скаргу. Ухвалою від 26 квітня 2002 року судова колегія Вищого господарського суду відхилила скаргу, не розглядаючи її по суті. Вона констатувала, зокрема, що заявник пропустив строк в один місяць передбачений для подачі скарги, і що він не звернувся з клопотанням про поновлення строку подачі такої скарги.

ІІ. ВІДПОВІДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

А. Закон № 1142-ХІІ від 4 червня 1991 р.(стосовно системи арбітражних судів)

48. Стаття 1 Закону передбачає:

“Відповідно до Конституції України правосуддя в господарських відносинах здійснюється арбітражним судом.

РІШЕННЯ У СПРАВІ “СОВТРАНСАВТО ПРОТИ УКРАЇНИ”

Арбітражний суд є незалежним органом у вирішенні всіх господарських спорів, що виникають між юридичними особами, державними та іншими органами, а також у розгляді справ про банкрутство”.

В. Цивільний процесуальний кодекс від 1 січня 1964 р.

49. Відповідні положення Кодексу передбачають таке:

Стаття 327

“Рішення, ухвали і постанови суду, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті в порядку судового нагляду за протестами службових осіб, зазначених у статті 328 цього Кодексу”.

Стаття 328

Опротестовувати в порядку нагляду рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, мають право:

- 1) Голова Верховного Суду України, Генеральний прокурор України та їх заступники (...);
- 2) голови Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів та їх заступники, прокурор Республіки Крим, області, міст Києва, Севастополя та їх заступники (...);
- 3) голова військового суду регіону, Військово-Морських Сил, військовий прокурор (на правах прокурора області), їх заступники (...).

Стаття 329

“Службові особи, зазначені в статті 328 цього Кодексу, а також районні і міські прокурори та прокурори гарнізонів вправі витребувати від відповідних судів цивільну справу для вирішення питання про наявність підстав для принесення протесту в порядку судового нагляду”.

(...)

При відсутності підстав для принесення протесту про це повідомляється особа, за заявою якої справа була витребувана для перевірки, з зазначенням мотивів відмови, а справа повертається до суду за належністю”.

С. Арбітражний процесуальний кодекс від 6 листопада 1991 р.

50. Відповідні положення Кодексу передбачають таке:

Стаття 91

“Законність і обґрунтованість рішення, ухвали, постанови арбітражного суду, третейського суду або іншого органу, який в межах своєї компетенції вирішує господарський спір, може бути перевірено в порядку нагляду за заявою сторони, за протестом прокурора чи його заступника, як це передбачено цим Кодексом, іншими законодавчими актами України.

Заява сторони про перевірку рішення, ухвали, постанови перевіряється головою арбітражного суду Автономної Республіки Крим чи його заступником, головою арбітражного суду області, міст Києва та Севастополя чи його заступником та судовою колегією Вищого арбітражного суду по перегляду рішень, ухвал, постанов.

Особи, які мають право принесення протесту:

Генеральний прокурор України чи його заступники (...);

прокурор Автономної Республіки Крим, прокурор області та міст Києва та Севастополя і їх заступники (...).”

Стаття 97

“Голова Вищого арбітражного суду, Генеральний прокурор України чи його заступники мають право принести у президію Вищого арбітражного суду протест на постанову, прийняту судовою колегією Вищого арбітражного суду з господарського спору”.

(...)

Стаття 100

(...)

Подання заяви про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду і принесення протесту прокурором чи його заступником не зупиняють виконавчого провадження.

(...).”

РІШЕННЯ У СПРАВІ “СОВТРАНСАВТО ПРОТИ УКРАЇНИ”

Стаття 102

“Заява про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду подається і протест прокурора приноситься не пізніше двох місяців з дня прийняття рішення, ухвали, постанови”.

Стаття 104

“Перевірка рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду може здійснюватися арбітражним судом за участю сторін. (...)”

Перевірка рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду здійснюється не пізніше двох місяців з дня надходження до арбітражного суду заяви або протесту. (...)”

Рішення, ухвала, постанова арбітражного суду можуть бути перевірені в порядку нагляду не пізніше одного року з дня їх прийняття”.

Стаття 106

“За результатами перевірки рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду арбітражний суд має право:

залишити рішення, ухвалу, постанову без зміни;

змінити рішення, ухвалу, постанову;

скасувати рішення, ухвалу, постанову і прийняти нове рішення, або передати справу на новий розгляд, або припинити провадження у справі, або залишити позов без розгляду.

Рішення, ухвала, постанова арбітражного суду перевіряються в повному обсязі, незалежно від доводів, викладених у заяві чи протесті.

Арбітражний суд, перевіряючи рішення, ухвалу, постанову в порядку нагляду, користується правами, наданими арбітражному суду при розгляді господарського спору.

Перевірка рішення, ухвали, постанови у порядку нагляду Вищим арбітражним судом є остаточною (...)”.

Стаття 108

“За наслідками перевірки в порядку нагляду рішення чи ухвали арбітражного суду Автономної Республіки Крим, арбітражного суду області, міст Києва та Севастополя ухвалюється іменем України мотивована постанова.

Постанову підписує голова арбітражного суду Автономної Республіки Крим чи його заступник, голова арбітражного суду області, міст Києва та Севастополя чи його заступник.

За наслідками перевірки рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду судова колегія Вищого арбітражного суду ухвалює іменем України мотивовану постанову, яку підписують усі судді, що брали участь у перевірці”.

Стаття 109

“Вказівки, що містяться в постанові про перевірку рішення, ухвали, постанови в порядку нагляду, є обов'язковими для арбітражного суду при новому розгляді справи.

(...)”

Стаття 115

“Рішення, ухвала, постанова арбітражного суду набувають законної сили негайно після їх прийняття і підлягають обов'язковому виконанню підприємствами, організаціями, посадовими особами”.

D. Конституція України від 28 червня 1996 р.

51. Відповідні положення Конституції передбачають таке:

Стаття 56

“Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень”.

Стаття 144

“Органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території.

Рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду”.

Е. Закон № 2538-III від 21 червня 2001 р. (стосовно реформи системи арбітражних судів)

52. Відповідно до цього закону система арбітражних судів була замінена системою господарських судів, які уповноважені відправляти правосуддя в сфері господарських відносин.

Відповідно до статті 5 система складається з трьох рівнів: місцевих господарських судів, апеляційних господарських судів та Вищого господарського суду України.

Ф. Господарський процесуальний кодекс від 6 листопада 1991 р. (названий і змінений з 21 червня 2001 р.)

53. Господарський процесуальний кодекс, названий і змінений з 21 червня 2001, більше не передбачає процедури внесення “протесту”.

Відповідно до статті 53 господарський суд може відновити процесуальний строк на клопотання сторони у справі або прокурора, або з своєї ініціативи.

Відповідно до статті 110 касаційна скарга може бути внесена не пізніше одного місяця після вступу в законну силу рішення місцевого господарського суду або постанови апеляційного господарського суду.

Відповідно до статті 111 касаційна скарга повинна супроводжуватися, серед іншого, підтвердженням платежу державного мита.

Відповідно до статті 113 § 4 суд повертає касаційну скаргу особі, які її внесла, не розглядаючи по суті, якщо остання не подала підтвердження сплати державного мита.

Відповідно до статті 111-3 § 5 суд повертає касаційну скаргу особі, яка її внесла, не розглядаючи по суті, якщо строк, передбачений для її подачі, закінчився і заінтересована особа не подала клопотання про його поновлення.

ЩОДО ПРАВА

I. ЩОДО ПОПЕРЕДНЬОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ УРЯДУ

54. Уряд наполягає, що Суд не може розглядати скарги заявника стосовно фактів, що мали місце до дати вступу Конвенції в законну силу щодо України, тобто 11 вересня 1997 року. На думку Уряду, ця частина заяви повинна бути відхилена як неприйнятна *ratione temporis* відповідно до положень Конвенції.

55. Зі свого боку заявник стверджує, що знецінення його акцій було тривалим процесом. Хоча два перших етапи цього процесу мали місце до 11 вересня 1997 року, третій етап розпочався 18 листопада 1997 року. З цієї дати його частка в статутному фонді була в загальному зменшена з 49 % до 20,7 %, внаслідок чого він втратив контроль за діяльністю ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”. Таким чином, у справі йдеться про “тривалу ситуацію”, результатом якої була ліквідація українського товариства у червні 1999 року. Заявник також наполягає, що в частині його скарг стосовно статті 6 Конвенції всі процедури були розпочаті після рішення, винесеного Вищим арбітражним судом 6 травня 1998 року, тобто після дати набуття чинності Конвенцією стосовно України.

56. Суд повторює, що відповідно до загальних принципів міжнародного права Конвенція регулює для кожної держави-учасниці виключно факти, що відбулися після набуття чинності Конвенцією відносно неї. Він зауважує, що дата набуття чинності Конвенцією стосовно України та вступу в законну силу української декларації щодо визнання права на індивідуальні заяви – 11 вересня 1997 року, і що у цій справі частина фактів, згаданих у заяві, мали місце до цієї дати.

Таким чином Суд повинен визначити, чи поширюється його компетенція на розгляд скарг заявника, і якщо так, то до якої межі.

57. Що стосується скарг заявника щодо статті 6 § 1 Конвенції, Суд констатує, що судове провадження розпочалося в червні 1997 року, і що частина цього провадження не підпадає під його компетенцію *ratione temporis*.

Суд вважає, що його компетенція *ratione temporis* поширюється на розгляд всього судового провадження, починаючи з ухвали заступника голови арбітражного суду Луганської області від 14 жовтня 1997 року. Однак він візьме до уваги факти, що мали місце до 11 вересня 1997 року, в контексті розгляду представлених скарг (див., з відповідними змінами, рішення у справі “Багетта проти Італії” від 25 червня 1987 року, серія А № 119, стор. 32, § 20).

58. Що стосується скарги на основі статті 1 Протоколу № 1, Суд відзначає, що заявник скаржитися не на позбавлення його власності як такої, що, без сумніву, є одномоментним актом, а на втрату контролю над діяльністю та майном ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” в результаті знецінення його акцій та на відсутність адекватної компенсації після ліквідації цього товариства.

У зв’язку з цим Суд зауважує, що знецінення акцій заявника становило процес, розтягнутий у часі, який складався з трьох етапів і закінчився ліквідацією товариства “Совтрансавто-Луганськ”. Ці три етапи відбувалися за однією і тією ж схемою. Зокрема трьома рішеннями генеральний директор ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” збільшив, кожного разу на третину, статутний фонд товариства і після цього вніс зміни до його статутних документів. Кожне з цих рішень було зареєстровано Луганським міськвиконкомом.

Суд зазначає, що два перших етапи мали місце до 11 вересня 1997 року, тоді як третій етап відбувся після цієї дати. У зв’язку з цією останньою фазою частка статутного фонду заявника в загальному зменшилась до 20,7 %. Врешті-решт, ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” було ліквідоване. Суд вважає, що сукупність цих фактів, їх послідовність створили тривалу ситуацію, в якій заявник знаходиться дотепер у зв’язку з відсутністю адекватної компенсації. За цих обставин Суд вважає, що той факт, що частина обставин цієї справи мали місце до критичної дати, не дає підстав констатувати відсутність компетенції *ratione temporis* розглядати скаргу заявника за статтею 1 Протоколу № 1.

Однак, Суд вважає, що у вузькому сенсі загальних принципів міжнародного права він може мати компетенцію *ratione temporis* щодо розгляду скарги заявника на основі статті 1 Протоколу № 1 лише з третього етапу процесу знецінення акцій заявника (18 листопада 1997 року). Проте він візьме до уваги обставини, що мали місце до 11 вересня 1997 року при розгляді поданої скарги (там же).

Відповідно, попереднє заперечення Уряду підлягає відхиленню.

II. ЩОДО СТВЕРДЖУВАНОВОГО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 § 1 КОНВЕНЦІЇ

59. Посилаючись на статтю 6 § 1 Конвенції, заявник скаржитися, що його справа не слухалася справедливо незалежним і безстороннім судом через великий політичний тиск та постійний контроль органів влади України, зокрема Президента України, над

процесом. Він стверджує, що арбітражні суди відповідним і законним чином не розглянули документи та аргументи, представлені ним. Крім того, він скаржиться, що арбітражний суд Київської області виніс рішення від 23 червня 1998 року у справі № 13/10-98, не пропонуючи йому надати свої аргументи у справі, і що Вищий арбітражний суд України розглянув справи № 13/10-98 та 70/10-98 без його участі та в закритому судовому засіданні. Він, врешті-решт, скаржиться на тривалість судового провадження, яке почалося в червні 1997 року і ще не завершено.

60. Стаття 6 §1 Конвенції у відповідній частині передбачає таке:

“Кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків ... має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом ...”

61. Суд зазначає, що ця скарга містить три аспекти: перший стосується браку безсторонності і незалежності судів; другий – відсутності відкритого слухання в арбітражному суді Київської області та Вищому арбітражному суді; третій – нерозумності тривалості судового провадження.

А. Аргументи сторін

1. Щодо безсторонності і незалежності судів

а) Уряд

62. Уряд наполягає, що українське законодавство передбачає цілий ряд гарантій безсторонності і незалежності судів та їх членів в частині способу призначення та фінансування їх діяльності. Він додає, що національне законодавство також передбачає гарантії судам від будь-якого тиску ззовні.

63. Уряд вважає, що відомості, надані заявником, не є достатніми для висновку про наявність сумніву щодо безсторонності та незалежності відповідних судів. Він стверджує, зокрема, що відповідно до чинного законодавства Президент України зобов'язаний реагувати на кожне звернення громадян України і приймати рішення за цим зверненням відповідно до закону. Крім того, резолюції Президента України мали на меті у цій справі гарантувати принцип верховенства права, а той факт, що суддя арбітражного суду Київської області відмовився розглядати справу, є нічим іншим, як підтвердженням поваги до принципу незалежності суду.

б) Заявник

64. Зі свого боку заявник не заперечує існування в українському законодавстві норм, що гарантують незалежність та безсторонність судів. Однак він наполягає, що дотримання цих норм в судовій практиці не завжди забезпечене. Зокрема, він посилається на факти, що в загальному визнають залежність судів від місцевих бюджетів, що було констатовано Рахунковою палатою України у її щорічному звіті за 1999 рік, і що є “способом впливу на суди і становить загрозу принципу незалежності судової гілки влади, гарантованому Конституцією”.

65. Що стосується резолюцій Президента України, заявник зауважує, по-перше, що вони не були адресовані виключно авторам скарги, однак адресувались також високим посадовим особам чи суддям, які не мали жодного зв'язку з авторами скарги, серед яких був Голова Вищого арбітражного суду. По-друге, вони давали вказівку не лише “гарантувати принцип верховенства права”, але й “захистити інтереси громадян України”. Заявник привертає увагу суду до телеграми від 6

березня 1998 року, якою голова Луганської обласної державної адміністрації інформував Президента України, що, незважаючи на його резолюцію з метою захисту національних інтересів, Вищий арбітражний суд скасував рішення від 4 серпня і 14 жовтня 1997 року і відправив справу на новий розгляд. Це, на його думку, становило загрозу належному функціонуванню ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” і шкодило інтересам України на користь Росії. Голова державної адміністрації звернувся з проханням до Президента України невідкладно втрутитися у справу з метою захисту інтересів українського підприємства та громадян України. Крім того, листом від 12 травня 2000 року голова арбітражного суду Київської області висловив сумніви щодо можливості гарантування абсолютної безсторонності суддів його суду під час розгляду останніми справи заявника.

66. Заявник наполягає, що відмова судді розглядати справу мала місце 20 травня 1998 року, тобто наступного дня після нової резолюції Президента України (19 травня 1998 року) щодо “захисту інтересів громадян України”, адресованої Голові Вищого арбітражного суду. Це призвело до того, що 23 червня 1998 року новий суддя виніс виключно сприятливе “для інтересів громадян України” рішення у двох справах одночасно, не запросивши сторони надати їх аргументи і не мотивувавши свої рішення.

2. Щодо відсутності відкритого слухання в арбітражному суді Київської області та Вищому арбітражному суді

а) Уряд

67. Уряд наполягає, що відповідно до прецедентної практики Суду гарантії статті 6 Конвенції застосовуються до провадження цивільного характеру у менш суворий спосіб, ніж кримінального, і що публічність процесу на рівні апеляції може бути обмежена у зв'язку з особливостями справи. Він вважає, що у цій справі існували “особливі обставини”, які дозволяли обмежити публічність процесу. Одночасно заявник міг письмово подати у Вищий арбітражний суд всі аргументи, які вважав необхідними, і цей суд відповів на всі його аргументи, а арбітражний суд першої інстанції проводив відкрите судове засідання. Таким чином, він вважає, що процес був справедливим в сенсі статті 6 Конвенції.

б) Заявник

68. Заявник зауважує зі свого боку, що 9 червня 1998 року розгляд справи № 13/10-98 був відкладений до моменту винесення нового рішення стосовно справи 70/10-98 і що відповідно до українського законодавства суд повинен був одразу постановити ухвалу про відновлення провадження у справі 13/10-98 і потім прийняти рішення по суті цієї справи. Одночасно 23 червня 1998 року суд виніс рішення по суті справи 13/10-98, формально не відкриваючи провадження і не пропонуючи сторонам надати свої пояснення. Таким чином, заявник вважає, що його право на публічне слухання справи не було задоволене.

3. Щодо тривалості провадження

а) Уряд

69. Уряд наполягає, що справа заявника була дуже складною з правової точки зору, що викликало необхідність глибокого розгляду національними судовими органами всіх фактів справи та аргументів сторін, а також тлумачення положень чинного законодавства. Він стверджує, що на кожній стадії провадження саме заявник, а не державний орган, ініціював процедуру оскарження, що затягнуло судовий розгляд справи. Відповідно, Уряд наполягає, що тривалість провадження пояснюється складністю справи та поведінкою заявника, який вимагав кілька разів перегляду рішень, що вступили в законну силу. Він також стверджує, що тривалість внутрішнього провадження не може вважатися нерозумною.

в) Заявник

70. Заявник заперечує твердження Уряду. У своїх початкових зауваженнях він наполягав, що його справа розглядалася з червня 1997 року українськими судами, які внаслідок невідповідного і суперечливого застосування ними українського законодавства повинні були переглядати кілька разів цю справу відповідно до вказівок Вищого господарського суду. Крім того, він зауважував, що вдруге провадження у справі було відновлене з ініціативи публічного органу, котрий вніс протест щодо скасування рішень, прийнятих у справі до цього, через один рік і два місяці – після закінчення строку, передбаченого законодавством. Заявник також стверджував, що протягом тривалого періоду він знаходився у ситуації непевності, коли остаточне судове рішення не було винесене і перспективи завершення судового розгляду були примарними.

В. Оцінка Суду

1. Щодо права заявника на справедливий та публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом

71. Суд вважає, що за обставин цієї справи він повинен розглянути питання, чи в цілому провадження в українських судах відповідає праву заявника на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом в сенсі статті 6 §1 Конвенції.

По-перше, Суд вважає, що в контексті цієї справи слід розглянути питання загального характеру, чи процедура внесення протесту, як вона була передбачена українським законодавством і використана у цій конкретній справі, відповідає принципам статті 6 § 1 Конвенції в світлі рішення у справі Брумареску (“Брумареску проти Румунії”, Велика палата, № 28342/95, 28.10.99), і якщо так, то якою мірою.

72. Суд повторює, що відповідно до його прецедентної практики право на справедливий судовий розгляд, гарантований статтею 6 § 1, повинне тлумачитися в світлі преамбули Конвенції, яка проголошує верховенство права як елемент спільної спадщини держав-учасниць. Одним з основних елементів верховенства права є принцип правової певності, який серед іншого передбачає, що у будь-якому спорі рішення суду, яке вступило в законну силу, не може бути поставлене під сумнів (“Брумареску проти Румунії”, § 61).

73. У вищевказаній справі Брумареску Суд констатував порушення права заявника на справедливий судовий розгляд у зв’язку з тим, що Верховний суд на основі скарги, поданої Генеральним прокурором, зактив провадження у справі, в результаті якого було винесено остаточне рішення суду, і скасував це рішення.

74. Суд вважає, що справа, яка зараз розглядається, належить до тієї ж категорії справ. Він відзначає, у зв’язку з цим, що в період, який стосується цієї справи,

Голова Вищого арбітражного суду, Генеральний прокурор чи їх заступники відповідно до статті 97 Арбітражного процесуального кодексу мали повноваження оскаржувати остаточні рішення суду шляхом внесення протесту. Таке повноваження мало дискреційний характер, у зв'язку з чим остаточні рішення суду могли бути у будь-який час скасовані.

У цій справі постановою від 21 квітня 2000 року Вищий арбітражний суд на основі протесту його Голови скасував всі судові рішення стосовно заявника і відправив справи на новий розгляд в суд першої інстанції.

75. Суд зауважує, що у цій справі, на відміну від справи Брумареку, внаслідок протесту в порядку нагляду Голови Вищого арбітражного суду заявник отримав нову можливість захищати свою справу у відповідних судах.

Відповідно, рішенням від 23 квітня 2001 року арбітражний суд Київської області визнав незаконними рішення генерального директора ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” стосовно збільшення статутного фонду товариства і внесення змін до його статутних документів і констатував, що внаслідок цих дій акції заявника були знецінені, а права заявника на керівництво ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та контроль над його майном були порушені. Суд констатував також, що компенсація, отримана заявником внаслідок ліквідації ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, не була пропорційною частині капіталу, якою володів заявник на момент реєстрації статутних документів цього товариства в січні 1996 року. Суд зобов'язав товариство “Транс Кінг”, правонаступника ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, повернути заявнику частину майна, яка йому належала на той час.

Крім того, арбітражний суд Київської області відхилив вимоги заявника до “Совтрансавто-Луганськ”, не розглядаючи їх по суті на підставі того, що це товариство було ліквідоване 8 червня 1999 року, і закрив провадження стосовно цих вимог.

76. Однак, рішенням від 24 січня 2002 року на основі, серед іншого, протесту Генеральної прокуратури України, яка не була стороною в провадженні з самого початку, господарський апеляційний суд Києва скасував рішення від 23 квітня 2001 року в частині повернення заявнику майна, залишив в силі рішення в частині закриття провадження стосовно ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” і відхилив решту вимог заявника.

77. Крім того, Суд констатує, що заявник не міг отримати користі від відновлення провадження, якщо і попередньо, і тепер жодна з його вимог не була визнана національними судовими органами. З іншого боку, заявник остаточно був позбавлений будь-якої можливості звернення до суду з вимогами до ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”.

Суд вважає, що судова система, в якій існувала процедура внесення протесту, а відтак можливість неодноразового скасування остаточного судового рішення, як це було встановлено у цій справі, не відповідає як така принципу правової певності, який становить один з основних елементів верховенства права в сенсі статті 6 § 1 Конвенції в світлі вищевказаного рішення у справі Брумареку.

78. Навіть якщо припустити, що елементи, вказані вище, є недостатніми для висновку про порушення статті 6 §1 Конвенції, у цій справі існували інші елементи, які викликають серйозні сумніви щодо поваги до права заявника на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом в сенсі статті 6 §1 Конвенції

79. Одразу визнаючи свою обмежену компетенцію щодо перевірки дотримання внутрішнього законодавства (рішення у справі “Бейслер проти Італії” (В.П.), № 33202/96, 5.01.2000, § 108), Суд не може не висловити свою стурбованість щодо різних та часто суперечливих підходів до застосування та тлумачення внутрішнього законодавства українськими судовими органами: Вищий арбітражний суд двічі скасовував рішення судів нижчої ланки у зв’язку з тим, що останні не застосували відповідним чином законодавство, не розглянули належним чином та глибоко факти у справі та аргументи заявника, і що висновки, зроблені ними, були передчасними і суперечливими (§ 17 і 36 вище).

Суд відзначає, що після першої касації арбітражні суди, здається, не виконали вказівки, викладені Вищим арбітражним судом у своїй постанові від 6 березня 1998 року, тоді як відповідно до українського законодавства ці вказівки були обов’язковими для судів нижчої ланки. Вищий арбітражний суд зробив зауваження судам нижчої ланки, що ті недостатньо взяли до уваги факти у справі та аргументи заявника, однак арбітражний суд Київської області у своїх двох рішеннях від 23 червня 1998 року обмежився тим, що знову відхилив позов заявника, не конкретизувавши мотиви відхилення. Крім того, рішення у справі № 13/10-98 було винесене судом без надання заявнику можливості подати свої пояснення на слуханнях (§ 29 вище).

80. Врешті-решт, Суд не може не звернути увагу на численні випадки втручання в провадження українських органів державної влади на найвищому рівні. Якими б не були мотиви, представлені Урядом на виправдання такого втручання, Суд вважає, що воно, з огляду на його зміст та спосіб здійснення (§ 18, 20, 22, 24 вище), є таким, що суперечить поняттю “безсторонній і незалежний суд” в сенсі статті 6 § 1 Конвенції.

Не спекулюючи щодо того, який вплив це втручання мало на хід судового розгляду, Суд констатує в контексті справи, що заявник міг об’єктивно мати побоювання стосовно незалежності та безсторонності судів. Ці випадки втручання з боку органів державної виконавчої влади відображають, крім того, брак поваги до самого функціонування судової гілки влади.

81. Суд зауважує, що ухвалою від 2 квітня 2002 року Вищий господарський суд відхилив касаційну скаргу заявника, не розглядаючи її по суті, у зв’язку з тим, що остання не супроводжувалася документом, що підтверджував би сплату Вищому господарському суду мита за розгляд скарги. Суд повернув заявнику суму, яку останній сплатив в якості мита, та зазначив, що після виконання відповідної формальності заявник може знову подати свою скаргу. Ухвалою від 26 квітня 2002 року Вищий господарський суд відхилив скаргу заявника у зв’язку з пропусшенням строку в один місяць, передбаченого для її подання.

Таким чином, Суд виявляє, що касаційна скарга заявника не була розглянута по суті у зв’язку з недотриманням формальностей, передбачених законодавством, що могло б дати підстави для висновку, що заявник не вичерпав внутрішні засоби правового захисту. Однак Суд нагадує, що відповідно до його прецедентної практики щодо правила вичерпання внутрішніх засобів правового захисту це правило повинно застосовуватися з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру; перевіряючи його виконання, слід звертати увагу на обставини справи (див., з відповідними змінами рішення у справі “Ілхан проти Туреччини” (В.П.), № 22277/93, 27.06.2000, § 59). Він вважає, що ці міркування застосовуються з відповідними змінами до цієї справи.

У цій справі Суд констатує, що тоді як у своїй ухвалі від 2 квітня 2002 року Вищий господарський суд визнав факт сплати заявником державного мита, він

відхилив касаційну скаргу у зв'язку з тим, що заявник не подав підтвердження цієї сплати. Крім того, Суд вважає, що Вищий господарський суд, констатувавши, що після виконання відповідної формальності заявник може подати знову касаційну скаргу, не міг не звернути увагу, що строк в один місяць, передбачений для подання скарги, закінчиться. Однак, він не згадав про це питання у своїй ухвалі від 2 квітня 2002 року і не надав заявнику конкретний строк для виправлення його касаційної скарги. Відповідно, ухвалою від 26 квітня 2002 року Вищий господарський суд відхилив касаційну скаргу заявника через пропущення строку її подачі.

З огляду на цей непослідовний підхід Вищого господарського суду, та беручи до уваги поведінку національних судових органів (§ 79 вище), Суд вважає, що за цих обставин було б надзвичайним формалізмом дорікати заявнику за невдачу його касаційної скарги.

82. Беручи до уваги втручання органів державної виконавчої влади у судовий розгляд, роль *протесту* у цьому провадженні, а також сукупність інших елементів, згаданих вище, Суд робить висновок, що право заявника на розгляд його справи справедливо і відкрито безстороннім і незалежним судом в сенсі статті 6 § 1 Конвенції в світлі принципів верховенства права та правової певності було порушено.

Отже, статтю 6 § 1 Конвенції було порушено.

2. Щодо права заявника на розгляд його справи в розумний строк

83. У зв'язку з висновками, викладеними вище, Суд вважає, що не слід окремо розглядати скаргу заявника стосовно тривалості судового розгляду, оскільки ця скарга становить окремий аспект права на справедливий суд, передбаченого статтею 6 § 1 Конвенції, що вже було розглянуто Судом.

III. ЩОДО СТВЕРДЖУВАНОВОГО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ №1

84. Посилаючись на статтю 1 Протоколу № 1, заявник скаржиться, що внаслідок реєстрації Луганським міськвиконкомом незаконних рішень ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” його акції були знецінені і що внаслідок цього він втратив контроль над діяльністю і майном ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”. Він також наполягає, що компенсація, яку він отримав внаслідок ліквідації ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, не була пропорційною частці капіталу, яким він володів на початку. Стаття 1 Протоколу № 1 передбачає таке:

“Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які, на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів”.

A. Аргументи сторін

1. Уряд

85. Уряд посилається на українське законодавство, відповідно до якого власник товариства несе відповідальність за відповідність закону статутних документів,

поданих державному органу реєстрації. Він наполягає, що Луганський міськвиконком як державний орган, уповноважений здійснювати реєстрацію статутних документів та рішень ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, не може бути відповідальним за зміст цих документів.

86. Уряд стверджує, що з 1996 по 1998 рік різні державні органи кілька разів проводили перевірку діяльності ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, і жодного разу не було виявлено “серйозного” порушення національного законодавства. Аналогічно, якщо б таке порушення було констатоване, ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” несло б повну відповідальність. Роль держави полягала у реєстрації рішень ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” від 18 листопада 1997 року і 17 лютого 1998 року, а відповідність актів реєстрації та рішень ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” закону була підтверджена арбітражними судами. Крім того, на думку Уряду, не було жодного зв'язку між реєстрацією виконавчим комітетом відповідних документів та втратою заявником контролю над майном. Право, гарантоване статтею 1 Протоколу № 1, відтак, не було порушене державою.

Уряд посилається на рішення у справі “Брамелід і Малстром проти Швеції”, де Європейська комісія з прав людини констатувала, що “примусовий продаж акцій, які мають економічну вартість, не є порушенням статті 1 Протоколу № 1”.

2. Заявник

87. Зі свого боку заявник наполягає, що повноваження виконавчого комітету стосовно реєстрації рішень акціонерних товариств є делеговані державою та чітко регламентовані національним законодавством. Відповідно до українського законодавства виконавчий комітет здійснює свої функції на основі принципу верховенства законодавства та відповідно до процедури, встановленої законодавством. Виконавчий комітет, таким чином, не може не нести відповідальність за здійснення своїх повноважень, оскільки його відповідальність передбачена Конституцією (стаття 76) та законодавством.
88. Крім того, заявник стверджує, що відповідальність виконавчого комітету ґрунтується на положенні, відповідно до якого він повинен відхилити вимогу товариства щодо реєстрації, якщо йдеться про рішення, зміст та форма яких суперечать законодавству. Відмова виконавчого комітету зареєструвати рішення товариства є нічим іншим, як одним з аспектів відповідальності цього товариства. Однак така відповідальність не виключає відповідальності виконавчого комітету, який повинен дотримуватися певної процедури перед реєстрацією. Закон зокрема встановлює виключний список документів, які повинні бути представлені виконавчому комітету для реєстрації і, внаслідок цього, набуття чинності рішень про внесення змін до статутних документів чи збільшення статутного фонду. Виконавчому комітету також слід представити протокол загальних зборів акціонерів, в якому міститься підтвердження прийняття відповідного рішення. Цей документ повинен бути підписаний всіма акціонерами. У цій справі підписи окремих акціонерів повинні були, крім того, бути завірені нотаріусом. Однак виконавчий комітет зареєстрував всі рішення про збільшення статутного фонду та внесення змін до статутних документів українського товариства, не вимагаючи відповідного протоколу. За цих умов виконавчий комітет був зобов'язаний відхилити заяву про реєстрацію цих рішень. Нездійснення передбаченого законом державного контролю за діяльністю акціонерного товариства є підставою для відповідальності виконавчого комітету. Отже, якби виконавчий комітет не виконував функцію реєстраційного органу, його контрольні повноваження не мали б жодного сенсу. Крім того, відповідно до українського законодавства дії

або бездіяльність виконавчого комітету як “державного органу, відповідального за свої дії”, може бути оскаржено до суду, при цьому законодавство, а також Конституція (стаття 56) гарантують відшкодування шкоди, завданої незаконними діями або бездіяльністю виконавчого комітету.

89. Заявник стверджує, що незаконними рішеннями про реєстрацію виконавчий комітет надав законної сили рішенням ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”. Крім того, він наполягає, що серед всіх державних органів, уповноважених контролювати діяльність акціонерних товариств, найбільшої ваги має Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, яка в березні 1998 року перевіряла діяльність ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” і констатувала численні порушення товариством чинного законодавства. Однак висновки цієї комісії, на думку якої заявник повинен був втрутитися в процес, не були взяті до уваги арбітражними судами.

Що стосується посилання Уряду на справу “Брамелід і Малстром проти Швеції”, заявник зауважує, що у його справі не йдеться “про примусовий продаж акцій”, а його право на повагу до майна було порушене шляхом позбавлення його контролю над діяльністю і майном ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”.

В. Оцінка Суду

1. Стосовно можливості застосування статті 1 Протоколу № 1

90. Суд нагадує, що відповідно до його прецедентної практики стаття 1 Протоколу № 1 містить три окремі норми: перша, що виражається в першій фразі першого абзацу та несе в собі загальний характер, виражає принцип поваги до права власності; друга, що міститься в другій фразі того ж абзацу та має за об’єкт позбавлення права власності за певних умов; що стосується третьої, згаданої в другому абзаці, вона визнає саме можливість державам-учасникам регламентувати на власний розгляд використання майна в загальних інтересах. Тим не менш, тут не йдеться про абсолютно не зв’язані між собою норми. Друга та третя є особливими прикладами, що стосуються права власності; крім того, вони повинні тлумачитися в світлі принципу, закріпленого першою нормою (рішення у справі “Бейем проти Італії”, § 98).

91. Суд зазначає, що в своєму рішенні щодо прийнятності він вже констатував, що акції, якими володів заявник, мали безсумнівно економічну цінність та становили “майно” в розумінні статті 1 Протоколу № 1. З огляду на те, що Уряд не оскаржує твердження, що заявник мав право на відповідні акції, Суд, відтак, констатує, що стаття 1 може бути застосована в цьому випадку.

92. Суд також має своїм завданням дослідити, яке положення статті 1 застосовується в цьому випадку.

Суд нагадує у зв’язку з цим, що “акція товариства є складною річчю. Вона свідчить про те, що власник має частину акціонерного капіталу та відповідні права. Тут мова не йде лише про непрямий контроль за акціонерними активами, оскільки й інші права, особливо право голосу та право впливати на товариство, можуть впливати з акції (№11189/84, “Товариство S. і T. проти Швеції» рішення від 11.12.1986, Рішення та Звіти (D.R.) 50, с. 158).

Суд зазначає, що у цьому випадку заявник спочатку володів 49% акцій ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”. Внаслідок кількох збільшень статутного фонду ЗАТ

“Совтрансавто-Луганськ” частина капіталу, що була в його володінні, знизилася з 49% до 20,7%. Відтак, зазнали змін власні повноваження заявника як власника акцій, а саме: його здатність керувати товариством та контролювати його майно.

93. З огляду на обставини справи та враховуючи специфічну природу майна, що належала позивачу, Суд розцінює, що представлена справа через складність фактів та правових питань не може бути чітко віднесена до однієї з категорій статті 1 Протоколу № 1. Відтак, він вважає, що необхідно розглянути справу у світлі загальної норми цієї статті.

2. Стосовно дотримання статті 1 Протоколу № 1

94. Суд нагадує про три положення, що складають статтю 1 Протоколу № 1 (параграф 90). Він зауважує, що у цьому випадку не було ані прямого позбавлення заявника його майна з боку національних органів державної влади, ані іншого втручання, порівняного до такого позбавлення власності.

95. Суд стверджує, що заявник дорікає країні за нездатність виконання її зобов'язання здійснювати ефективний контроль відповідно до законодавства за діяльністю ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, що дозволило останньому прийняти у незаконний спосіб рішення відносно збільшення статутного фонду та внесення змін до статутних документів, та внаслідок цього ліквідувати товариство.

Суд нагадує, що його компетенція щодо перевірки дотримання внутрішнього законодавства обмежена (рішення у справі “Хаканссон та Стюрессон проти Швеції” від 21 лютого 1990 р., серія А № 171, § 47), та що він не ставить перед собою завдання замінити внутрішні судові органи. Тлумачення внутрішнього законодавства – це, насамперед, завдання органів національної влади, зокрема судів (“Уейт та Кеннеді проти Німеччини” (ВП), № 26083/94, 18.2.99).

Тим не менш, роль Суду полягає у вивченні питання, чи результати, яких було досягнуто національними судами, відповідають правам, гарантованим Конвенцією та Протоколами до неї.

96. Суд нагадує, що відповідно до статті 1 Конвенції кожна Держава-учасниця “визнає для всіх в межах [свої] юрисдикції права та обов'язки, визначені (...) Конвенцією”. Це зобов'язання гарантувати ефективне використання прав, визначених цим договором, може створювати для держави позитивні зобов'язання (див., наприклад, рішення у справі “Х та У проти Нідерландів” від 26.03.1985 р., серія А № 91, §§ 22-23). У подібному випадку держава не може обмежуватися пасивною роллю та “не можна проводити розмежування між діями та бездіяльністю” (див., з відповідними змінами, рішення у справі “Ейрі проти Ірландії” від 9.10.1979, серія А № 32, § 25).

Що стосується права, гарантованого статтею 1 Протоколу № 1, то такі позитивні зобов'язання можуть передбачати певні заходи, необхідні для захисту права власності (див., з відповідними змінами, рішення у справі “Лопес Остра проти Іспанії” від 9.12.1994 р., серія А № 303-С, § 55), також і в таких випадках, коли йдеться про судовий розгляд спору між фізичними чи юридичними особами. Зокрема, це передбачає для Держави зобов'язання забезпечувати судову процедуру, яка повинна містити необхідні процесуальні гарантії, та яка, таким чином, дозволяє національним судам ефективно та справедливо вирішувати всі існуючі спори між приватними особами.

97. У цьому випадку Суд не може ставити під сумнів результати, до яких прийшли українські суди. Перед ним стоїть завдання перевірити, чи спосіб, у який було витлумачене та застосоване цими судами внутрішнє законодавство, відповідав праву заявника на повагу до його майна. У цьому контексті Суд може тільки відзначити

серйозні недоліки, з огляду на статтю 6 §1 Конвенції, які мали місце під час судового провадження, що було констатовано Судом у попередніх висновках (§§ 71-82).

Суд вважає, що несправедливий характер, який мало провадження у справах, має прямий зв'язок з правом заявника на повагу до його майна. В результаті безперечним є те, що відмова судів нижчої ланки дотримуватися вказівок Вищого арбітражного суду, а також суттєві відмінності у підходах судів різних рівнів при застосуванні та тлумаченні національного законодавства створили підстави для повторного відновлення провадження і, відтак, створили постійний сумнів стосовно законності рішень ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” та актів виконавчого комітету Луганська. Крім того, втручання органів виконавчої влади держави в судову процедуру значно сприяло збереженню цього стану непевності. Врешті-решт, спосіб, у який завершився судовий процес (§ 81), здається, не відповідає зобов'язанню держави реагувати з більшою послідовністю на ситуацію, в якій знаходився заявник (див., з відповідними змінами, рішення у справі “Бейелер проти Італії”, §120). Як наслідок, заявник повинен був переживати цю непевність протягом періоду, коли початкова вартість його акцій знизилася, що потягло за собою зміни в можливостях заявника керувати ЗАТ “Совтрансавто – Луганськ” та контролювати його майно (там само, §110).

98. Враховуючи все вищенаведене, Суд констатує, що спосіб, в який проводився та закінчився судовий розгляд справ, також як і ситуація непевності, якої зазнав заявник, порушили “справедливу рівновагу” між вимогами суспільного інтересу та потребою захищати право заявника на повагу до його майна. Як наслідок, держава не забезпечила виконання свого зобов'язання гарантувати заявнику ефективного користування своїм правом власності, гарантованим статтею 1 Протоколу № 1.

Отже, стаття 1 Протоколу № 1 була порушена.

IV. ЩОДО СТВЕРДЖУВАНОВОГО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 14 КОНВЕНЦІЇ

99. Заявник вважає, що його було зроблено об'єктом дискримінаційної поведінки з боку українських властей, які схилились до "захисту інтересів громадян України" при захисті прав українського товариства на шкоду правам російської компанії. У зв'язку з цим заявник скаржиться на порушення статті 14 Конвенції, яка проголошує:

"Здійснення прав і свобод, викладених у цій Конвенції, гарантується без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних переконань, національного або соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або інших обставин".

100. Уряд стверджував, що заявник звернувся до суду, щоб оскаржити дії державних властей і що поведінка судової влади стосовно заявника не була дискримінаційною. Крім того, Уряд наполягав, що документи, надані заявником, не є достатніми для визнання його скарги обґрунтованою за статтею 14 Конвенції.

101. З огляду на свої висновки щодо першого параграфу статті 6 і статті 1 Протоколу № 1 Суд вважає, що немає сенсу окремо вивчати, чи є заявник через свою національність жертвою дискримінації всупереч статті 14 Конвенції.

V. ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

102. Відповідно до положень статті 41 Конвенції:

"Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову компенсацію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію."

103. По-перше, заявник наполягає на тому, що сума справедливої сатисфакції повинна визначатись з урахуванням специфічної природи майна, яким він володів, а саме акцій. Так, як власник 49 % акцій товариства “Совтрансавто-Луганськ” заявник, з одного боку, мав право на 49 % активів цього товариства, а з іншого боку - на управління товариством і контроль за його майном, а також дивіденди. Внаслідок знецінення його акцій можливості заявника щодо управління товариством “Совтрансавто-Луганськ” були значно обмежені, і, як наслідок, заявник втратив контроль над діяльністю товариства і його майном. Пізніше заявник, позбавлений можливості впливати на рішення ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” стосовно його майна, не міг більше протидіяти керівництву товариства, яке масово продавало майно заявника за значно заниженими цінами. Як наслідок, після незаконних дій керівництва товариства і Луганського міськвиконкому, не лише частина капіталу, що знаходилась у власності заявника зменшилась з 49 % до 20,7 %, але також і активи товариства значно зменшились. Нарешті після ліквідації ЗАТ “Совтрансавто – Луганськ” заявник отримав компенсацію, яка не відповідала частині статутного фонду, якою він володів спочатку як власник 49 % акцій.

104. Заявник наполягає на тому, що з огляду на обставини справи він має право вимагати від держави відшкодування матеріальної шкоди за порушення його права власності, а саме: відшкодування частини статутного капіталу товариства “Совтрансавто-Луганськ”, якою він володів спочатку як власник 49 % акцій, зменшеної на суму компенсації, отриманої внаслідок ліквідації товариства, а саме 9 200 доларів США. У зв’язку з цим заявник вимагає 14 921 674 доларів США.

Заявник наполягає також на відшкодуванні дивідендів, які він повинен був отримати як власник 49 відсотків акцій. Стосовно цього заявник вимагає 1 388 000 доларів США.

105. Що стосується порушення прав, які гарантуються параграфом 1 статті 6 Конвенції, заявник вимагає 300 000 доларів США.

106. Заявник оцінив, що після незаконних дій керівництва товариства “Совтрансавто-Луганськ” і держави він втратив контроль над діяльністю і майном однієї з найкращих компаній з міжнародних перевезень в Європі. Після ліквідації ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” він втратив величезний ринок в Україні і за кордоном. Заявник наполягає, що така втрата ринку, разом з постійними перешкодами під час судового розгляду справи українськими судами, спричинила величезну шкоду його репутації міжнародного перевізника.

107. У зв’язку з витратами, які заявник зазнав під час розгляду його справи в національних судах і в цьому Суді, заявник просить 153 470 доларів США, які складаються з витрат на адвокатів, їх гонорарів і різних інших витрат.

108. Заявник тим часом готовий розглянути альтернативні можливості відшкодування державою шкоди, завданої за порушення прав, гарантованих Конвенцією і протоколами до неї.

109. Уряд наполягав від самого початку, що метод обрахування активів ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, що його використовував заявник для оцінки матеріальної шкоди, є неправильним. З іншого боку, він оцінив, що заявник не може претендувати на жодне відшкодування матеріальних збитків через те, що він вже отримав

РІШЕННЯ У СПРАВІ “СОВТРАНСАВТО ПРОТИ УКРАЇНИ”

компенсацію після ліквідації ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ” і що жодний національний суд не визнав порушення права власності заявника.

110. Що стосується вимог заявника про моральне відшкодування, Уряд заявляє, що вони не є обґрунтовані. Заявник не може претендувати на те, що він втратив ринок після ліквідації ЗАТ “Совтрансавто-Луганськ”, оскільки він ніколи не був власником цього товариства. З іншого боку, втрата ринку в жодному випадку не може вважатись моральним збитком.
111. Що стосується вимог заявника стосовно відшкодування шкоди, спричиненої порушенням параграфу 1 статті 6 Конвенції, Уряд наполягає, що не існує прямого зв'язку між заявленим порушенням і сумою відшкодування, яка вимагається. Неможливо сказати, чи рішення національних органів влади були б інші, якщо б заявлене порушення першого параграфу статті 6 не мало місця. Тому Уряд вважає, що саме визнання Судом порушення першого параграфу статті 6 є достатнім відшкодуванням.
112. Що стосується вимог заявника стосовно відшкодування видатків і гонорарів на адвоката, Уряд залишає вивчення цього питання на розгляд Суду. Тим не менше він оцінює, що сума, вказана заявником, є надто великою, особливо в порівнянні з українськими реаліями. Уряд наполягає, крім того, що заявник не надав підтверджень.
113. В світлі обставин справи Суд вважає, що він не в стані розглянути питання застосування статі 41 Конвенції. Тому слід відкласти розгляд цього питання і визначити подальшу процедуру, спрямовану на досягнення згоди між державою-відповідачем і заявником (перший параграф статті 75 регламенту). З цією метою Суд надає сторонам шість місяців.

З цих причин Суд:

1. Відхилив одноголосно попереднє заперечення Уряду;
2. Вирішив одноголосно, що є порушення першого параграфу статті 6 Конвенції;
3. Вирішив шістьма голосами проти одного, що є порушення статті 1 Протоколу № 1;
4. Вирішив одноголосно не розглядати питання, чи є заявник через його національність жертвою дискримінації всупереч статті 14 Конвенції;
5. Вирішив одноголосно, що питання застосування статті 41 Конвенції не розглядається;

як наслідок:

- а) відкласти питання в цілому;
- б) запросити Уряд і заявника розглянути це питання і протягом шести місяців повідомити Суд про угоду, якої вони зможуть досягнути;
- в) відкласти подальшу процедуру і делегувати президенту палати повноваження щодо вирішення цього питання за потребою.

Вчинено французькою, повідомлено 25 липня 2002 року згідно параграфу 2 і 3 статті 77 Регламенту.

Венсан Берже
Георг Ресс

Відповідно до параграфу 2 статті 45 Конвенції і параграфу 2 статі 74 регламенту до цього рішення додається окрема думка судді Кабрала Баррето.

ОКРЕМА ДУМКА п. КАБРАЛА БАРЕТТО, ЩО ЧАСТКОВО ПОГОДЖУЄТЬСЯ І ЧАСТКОВО НЕ ПОГОДЖУЄТЬСЯ З ПОЗИЦІЄЮ СУДУ

Я визнаю, що мені важко погодитися з більшістю щодо кожного з пунктів мотивувальної частини.

1. Відносно скарги, яка стосується неупередженості та незалежності суду (стаття 6 § 1 Конвенції), я погоджуюсь з тим, що враховуючи втручання органів державної виконавчої влади в судовий розгляд, заявник не домігся, щоб його справа розглядалася судом зі всіма гарантіями, встановленими статтею 6.

Отже, було порушення статті 6 § 1 Конвенції.

2. Я перший визнаю, що процедура опротестування становить один з найбільш серйозних і очевидних порушень принципу авторитету судового рішення, принципу, що власне становить основу демократичного суспільства, яке прагне до верховенства права, як це визначено Конвенцією.

Однак, я вагаюсь вважати, що заявник, до речі, може зберігати статус потерпілого з огляду на його власну поведінку.

Пояснюю.

Двома постановами від 12.01.1999 р. судова колегія Вищого арбітражного суду відхилила позов заявника; ці постанови вступили в законну силу, а провадження у справі було закрито.

Відновлення провадження у справах відбулося внаслідок протесту, внесеного Головою Вищого арбітражного суду за відповідною скаргою заявника в лютому 1999 року (§ 33).

Вірно й те, що пізніше було подано інший протест, на цей раз Генеральною прокуратурою України, на рішення, винесене на користь заявника.

Але все це ґрунтується на початковій поведінці заявника; отже, на мій погляд, він не може уникнути застосування принципу, який забороняє заперечення проти належного факту (*venire contra factum proprium*).

3. Констатоване порушення статті 1 Протоколу № 1 ґрунтується на тих самих фактах, що дали Суду підстави для висновку про порушення статті 6 § 1.

Скарги, викладені заявником щодо статті 1 Протоколу № 1, співпадають з тими, які Суд вже вивчив в частині, яка стосувалася статті 6 § 1, щодо яких він дійшов висновку про порушення.

За цих обставин мені здається, що не слід було з'ясовувати, чи було також порушення статті 1 Протоколу № 1.

Це є єдиною причиною того, що я не підтримав більшості в цьому питанні.